

Kap Farvl

H.Martinsson

October 4–9, 2020

Harry Martinsson r ett barnhemsbarn, tappade sin far vid spd lder, frlorade sin mor som kallt vergav honom ngot senare och emigrerade till Kanada. Som tonring gav han sig ut p sijn, det traditionella sttet att upptcka vrlden om du inte var fdd med resurser. Fr mnga frfattare var det en rit, en s kallad *rite of passage*. Herman Melville utgr ett klassiskt exempel, Dana ngra r innan. Exempelen kan mngfaldigas. Denna mjlighet existerar vl fortfarande i formell mening, men det blir inte mycket av att upptcka vrlden, ty med containertrafiken har inte bara volymen av gods kat ofantligt, men ven effektiviteten i in- och avlastning. Att g i land under lastningen r inte lngre en mjlighet, n mindre n att freta ngra lngre utflykter. Sjomantiken har falnat betydligt, de stolta segelskeppen fram till mitten av 1800-talet ersattes av ngbtar; det komplicerade segelmaskineriet ersattes av smutsiga maskinrum. Det blev skrare, mindre ventyrligt men inte lika spnnande.

Martinsson befinner sig i vre tonren. Han r en snygg, attraktiv ung man, och bde knsmogen och knsdriftig. Hans ventyr vimlar av kvinnor, ldre i kategorin Potifars hustru, yngre ofta prostituerade. Han har sina vninnor hr och dr, relationerna r korta och omjliga och just av den anledningen intensiva, likt drmmar man snart kommer att vakna ut ur. Men han r relativt diskret nr han behandlar sdant material, skrivet p 40-talet var konventionerna sdana; dessa skulle som bekant stts upp och ner tjugo r senare. En modernare version skulle skert bli halv-pornografisk.

Martinsson beskrevs p sin tid som ett gudabendat naturbarn som frfattare. Han lr ha varit den frsta av de s kallade arbetarfrfattarna att vljas in i Svenska Akademin. Sjlv minns jag honom frn TV:n i dess barndom och hans aktualitet i samband med Aniara-eposet som under 60-talets rymd-romantik blev mycket uppmrksammat. Jag minns hur tntig jag fann honom nr han talade om universums hga hastigheter, med det ondiga frtydligandet, som jag tydlgen fann generande, att dessa hastigheter erfar vi inte p jorden men r normala i rymden. Ja ordet rymden, anvnder man numera detta ord? Gagarin var den frsta mniskan som skjts upp i rymden, om n bara trettio futtiga mil ovanfr. Martinssons bestende eftermle domineras sorgset nog av det nobelpris han fick och som han lts frst vara ofrtjnt, och som resulterade i ett sjlv-mord, ett veritabelt harakirifrsk med en sax och med ett framngsrikt och drmed tragiskt resultat. Han frtjnar bttre. En stor lokal poet och frfattare dock utan internationell lyskraft.

Hans sprk r autodidaktens, men andra sidan nr det gller sprk, nrmare bestmt vrt modersml, r vi alla autodidakter. Ingen har undervisat oss i det, vi har p egen hand instinktivt och ofrtrutet anammat oss det. Hemligheten r att exponeras i verfld, och drtill finns inget alternativ annat n den passionerade lsningen. Ingen som inte lser bcker kan ngonsin lockas att bli frfattare. Vi lste sm brottstycken av honom nr vi gick i skolan och speciellt blev vi anvisade att uppmrksamma hans uppfinningsfrmga att hitta p nya ord, som exemplet knsmadrass pminner mig om.

Boken bestr av ett antal terberttade episoder av varierande lngd, med en och annan

dikt insprngd. Det brjar med att vi fr flja med honom nr han tar vrvning p en bt som lastas s fullt med virke att stapeln tornar upp sig som ett veritabelt torn, och som sedan nstan frliser i Mexikanska bukten och frlorar hela sin last som reglementsvidrigt surrats fast p dck i obetnksam girighet. Kaptenens fru gr vissa inviter under frdens brjan men vr yngling r fortfarande alltfr omogen och oskyldig att dra frdel av dem. Frn hav till land. Att segla p en kanal kan synas vara om ngot futtigt och antiklimaktiskt i jmfrelse med havssegling p de stora oceanerna, men insjar som Vnern har sin tjusning, den utgr nrmast ett hav dr strnderna sjunka under horisonten och dr man kan spola maskinerna rena med det ltillngnligt omgivande vattnet, det salta havsvattnet eroderar som bekant. Vissa landmrken terkommer regelbundet, som Dovers mjlscksvita klippor, vars vithet fascinerar frfattaren som hnvisar till nytvttat linne och vrens liljeblad, och som avtecknar sig s skarpt mot en blsvart novemberhimmel kastande sitt sparade sommarljus som vore den en spegel. Den gngna tidens sjman frnimmer inte bara hav och kuster men ven stder, hamnstder, som egentligen, mer n de tomma transportstrckorna utgr innehllet i hans liv. Det kan vara en, som han skriver, medelstor stad i stra England, Middlesborough nrmare bestmt, dit han och hans kumpaner styr kosan en dimmig oktoberkvll. En stad dr ingenting hnder och de fr vackert nja sig med att uppska ett skrotupplag och leta efter villiga flickor. Tre sidor gnas ngra reflexioner om Panamakanalen, och frfattaren noterar sorgsamt hur dagens ngare runda jorden sex gnger snabbare n forna tiders segelfartyg. Stndiga frndringar, fart och distanser bygga upp vra ventyr, suckar han och noterar att om man r vaken och hungrig fr man syn p plgsamt mycket. Vad r en Calaboza? En typ av polisfinka man trffar p i vstra Sydamerika - Chile, Bolivia, Ekuador och Colombia. Det r i en sdan stinkande hla han sitter insprad en natt i Chile, och svr och svr, och upptcker p morgonkvisten nr ljuset slpps in, en frskrmd indiansk ung kvinna uppkurad p en brist, vars skrck han sjlv har vllat med sina tirader. Han fattar sympati och tillsammans med sina sjmanskumpaner samlas pengar in s att hon kan tervnda till de sina i Peru och slippa bli, just det, en knsmadrass. Inge erotiska inviter lovar de varandra utan frhlla sig till henne som vore de missionsvunner. I Brasiliens urskogar, nrmare bestmt i Santa Catarina, strvar han ven, liksom han tillbringar en tid i Rio de Janeiro och livnr sig med att bona golv. Och s Indien s klart, en tid tillbringar han i Bombay dr han har sin egen lskarinna, en slags time-share fr att vara krass. Det indiska gatulivet bde skrmmer och fascinerar med en mngfald han inte frmr uttrycka utan ger upp efter ett mer eller mindre halvhjrtat frsk. Detta utgr ett av de lngre kapitlen, ty ven en summarisk summering av indiskt gatuliv tenderar att svmma ver sina brddar. Han stannar upp i en paus med maskineriet och skriver att stundom syntes honom havet som ett drmspel, fast han levde s nra en verklighet. Han talar om sina skiftande ungdomsr, hans polygami som ung man med skepp och kvinnor, skepparbetets polyteknik och hamnstdernas polyfoni. 'Det var en verklighet som mobiliserade upp hela sjlen s att drmmen kunde leva sida vid sida', avslutar han. En kvinnlig passagerare, en ung officersnka vinkar till sig honom och ger honom tv stora apelsiner. Han har ingen fast kresta, beklagar han och erkner att han drmed upptndes av nstan alla kvinnor. De vore honom gudomliga. Ngra till episoder och det r dags fr hemresan, den frlorande sonen. Sjn var ett ventyr, men inte livet; livet brjar som med Dana och Melville¹ frst vid tervndandet. ventyret var bara en episod, en episod av episoder, otaliga mhnda, men som drmmar, utan

---

¹ Se recensionen av 'Studies in Classical American Literature' i denna volym

fast frankring i livet - *son avenir*. Men frldralse Martinsson har ingen mamma att tervnda till, men finner som bekant en annan.

October 10, 24, 2020 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden* ulfp@chalmers.se